

Birtokstruktúra, birtokkoncentráció és üzemstruktúra alakulása Magyarországon 2010–2023 között

TÓTH PÉTER

Kulcsszavak: gazdaságszerkezeti statisztika, standard termelési érték,
földhasználat, állatállomány, gazdaságirányítók
JEL-kód: Q10, Q12, Q15

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A 2010 és 2023 közötti időszakban végrehajtott öt mezőgazdasági gazdaságszerkezeti összeírás eredményei részletes információkat nyújtanak, és kellő összehasonlítást biztosítanak a magyar mezőgazdaság szerkezetében bekövetkezett változások nyomon követésére. A vizsgált 13 évben folytatódott a hazai agrárgazdaságok számának már korábban is megfigyelt csökkenése. A növénytermesztő és állattartó gazdaságok aránya teljesen megváltozott: míg 2010-ben 40-45% volt az arány az állattartók javára, addig 2023-ban már 73% volt a növénytermesztők és csak 14% az állattartók aránya. A vegyes gazdaságok aránya folyamatosan mérséklődött, 2023-ban a gazdaságoknak már csak alig 8%-a tartozott ebbe a kategóriába. A gazdaságok számának csökkenésével párhuzamosan minden művelési ágban folyamatosan növekedtek az átlagos és medián birtokméretek, 2023-ban az átlagos mezőgazdasági terület nagysága 2010. évi értékének 4,5-szerese volt. Az állattenyésztésben is jelentős koncentráció következett be, minden állatfaj esetében visszaesett a tartók száma, 2023-ban már csak 76 ezer gazdaságban tartottak állatot, szemben a 2010. évi 250 ezerrel. Az egyes állatfajok darabszáma változatosan és eltérően alakult. A koncentrációt mutatja, hogy a közel másfél évtized során a legkevesebb, 4000 euró standard termelési értéket (STÉ) előállító gazdaságok száma csökkent a leginkább, míg a 15 ezer eurónál nagyobb STÉ-vel rendelkező gazdaságok részesedése több mint kétszeresére emelkedett. A gazdaságirányítók idősödése folyamatosnak tekinthető, és bár emelkedett a női vezetők aránya, 2023-ban 71%-uk férfi volt. 2010 és 2023 között a gazdaságot irányítók legmagasabb mezőgazdasági végzettségének tekintetében kedvező változások történtek, egyre kisebb a csak gyakorlati tapasztalatokra hagyatkozó aránya.

LAND USE STRUCTURE, LAND CONCENTRATION, FARM STRUCTURE IN HUNGARY BETWEEN 2010 AND 2023

Keywords: farm structure statistics, standard output, land use, livestock, farm managers

JEL-codes: Q10, Q12, Q15

The results of the five farm structure surveys carried out between 2010 and 2023 provide detailed information and sufficient comparative data to monitor changes in the structure of Hungarian agriculture. Over the 13-year period examined, the previously observed decline in the number of farms in Hungary continued. The ratio between crop specialist farms and livestock specialist farms has changed completely: while in 2010 the ratio was 45-40% in favour of livestock specialist farms, in 2023 it was 73% for crop specialist farms and only 14% for livestock specialist farms. The share of mixed farms has been steadily declining, with just under 8% of farms belonging to this category in 2023. As the number of farms decreased, the average and median size of farms increased steadily, with the average utilised agricultural area in 2023 being 4.5 times larger than in 2010. There has also been a significant concentration in livestock farming, with a reduction in the number of farms for all species, with only 76 000 farms in 2023 compared with 250 000 in 2010. The number of different animal species varied and developed differently. Concentration is shown by the fact that, over almost a decade and a half, the number of farms with the lowest standard output (SO) of below 4 thousand euros has decreased the most, while the share of farms with a SO of more than 15 thousand euros has more than doubled. The ageing of managers has continued, and although the proportion of female managers has increased, 71% were male in 2023. Between 2010 and 2023, there have been positive changes in the highest agricultural qualifications of farm managers, with a decreasing share of those with only practical agricultural experience.

BEVEZETÉS

A hazai agrárstatisztika története több mint másfél évszázados múltra tekint vissza. A növénytermesztési, földhasználati adatfelvételek és állatállomány-felmérések mellett a mezőgazdasági gazdaság szerkezeti összefirások mindig kiemelt jelentőségűek voltak. Nem véletlen, hogy a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) már 1895-ben végrehajtotta az első ilyen adatgyűjtését, és ezekre – elsősorban az elmúlt ötven évben – már jól nyomon követhető periodicitással került sor. Ha csak a rendszerváltozás óta eltelt 35 évet nézzük, akkor ez az időszak is több rövidebb korszakra bontható, és miután Valkó (2014) már vizsgálta a 2000 és 2013 közötti éveket, ezért időszerűnek tűnik az azóta eltelt időszak áttekintése. A tanulmány célkitűzése

ezért annak vizsgálata, hogy milyen változások történtek a hazai mezőgazdaságban, az agrárium szerkezetében 2010 óta, hogyan alakultak a birtokméretek, milyen irányú változások történtek a növénytermesztő és állattenyésztő gazdaságok esetében, illetve hogyan alakult a gazdaságirányítók végzettsége, korösszetétele. A mezőgazdaság szerkezeti jellemzői alapvetően határozzák meg az ágazat versenyképességét, fenntarthatóságát, és muníciót szolgáltatnak a különböző szakpolitikai intézkedések (támogatások, jogszabályok, fejlesztések) megalapozásához.

Jelen tanulmány keretei között az alábbi hipotézisek fogalmazhatóak meg:

- a hazai agrárgazdaságok számának csökkenése a 2010 óta eltelt időszakban tovább folytatódott;

- a növénytermesztésre és állattenyésztésre specializálódott gazdaságok számában szembetűnő változások következtek be;
- a gazdaságirányítók legmagasabb mezőgazdasági végzettsége tekintetében pozitív változások következtek be, részben annak köszönhetően, hogy az agrárstatisztika elsősorban már az árutermelő gazdaságokra fókuszál, és a gazdálkodás megköveteli a magasabb szintű tudást;
- a hazai népesség idősödése, az aktív kor kitolódása az agrártársadalomban is megmutatkozik.

MÓDSZERTAN

A KSH évente kétszer hajt végre mezőgazdasági összeírást. Júniusban a földhasználatról és állatállományról, míg decemberben a növénytermesztéssel, agrotechnikával, állattenyésztéssel, mezőgazdasági munkaerővel, mezőgazdasági szolgáltatásokkal, beruházásokkal és ráfordításokkal kapcsolatban kerül sor adatgyűjtésre. A mezőgazdaság szerkezetében bekövetkező változások figyelemmel kísérésére csak egy olyan összetett adatfelvétel alkalmas, mint a mezőgazdasági gazdaság-szerkezeti összeírás. Fontosságát jelzi, hogy végrehajtását minden évtizedben önálló uniós keretrendelet szabályozza és rendeli el (2010 és 2020 között 1166/2008/EK, míg 2020 és 2030 között a 2018/1091/EK). A részleteket, így a felméréndő változók körét minden felméréshez kapcsolódóan végrehajtási rendeletek írják elő (a legutóbbi, 2023-as az (EU) 2021/2286 számú). Az összegyűjtött információk munícióként szolgálnak a hazai és uniós döntéshozók számára, és segítik a gazdálkodókat is döntéseik meghozatalában. 2000 és 2010 között az összeírások gyakorisága még kétháromévenkénti volt (2000, 2003, 2005, 2007), 2010 óta a 0-ra végződő években teljes körű felmérésre (agrárcenzus), míg a 3-ra és 6-ra végződő években mintavételes adatgyűjtésre kerül sor.

A hazai mezőgazdasági statisztikai adatfelvételekben az adatszolgáltatókat három csoportra osztjuk:

- mezőgazdasági tevékenységet végző gazdasági szervezetek (jogi személyiségű és jogi személyiség nélküli vállalkozások)
- kiemelt jelentőségű egyéni gazdaságok (speciális, magasabb gazdaságkülönbözet)
- nem kiemelt egyéni gazdaságok.

A gazdasági szervezetek esetében az adatgyűjtések teljes körűek. Az egyéni gazdaságok, mint megfigyelési egységek, összeírás-szervezési és technikai szempontok alapján két csoportra bonthatók. A kiemelt jelentőségű, speciális küszöbértéket elérő, ún. kiemelt egyéni gazdaságok is teljes körben kerülnek összeírásra. A gazdaságkülönböztő átlépő, nem kiemelt egyéni gazdaságok megfigyelése, azok számossága miatt csak mintavétellel történhet.

A magyar mezőgazdaság szerkezetében az elmúlt évtizedekben bekövetkezett változások a KSH-t is arra sarkallták, hogy modernizálja mezőgazdasági statisztikáit. A felmérések végrehajtása rendkívül költségessé vált, és indokolatlanul nagy terhet rótt az adatszolgáltatókra. A fejlesztés alapfeltétele egy új mezőgazdasági regiszter (Mezőregiszter) kialakítása volt, amelybe integrálhatóak és folyamatosan frissíthetőek a mezőgazdaság szempontjából meghatározó nyilvántartások. 2020 óta a felmérések címlistáinak alapja a folyamatosan frissülő, így naprakész Mezőregiszter állománya lett, amelynek gerincét az alábbi adatforrások alkotják:

- Magyar Államkincstár (Egységes kérelem)
- Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (őstermelői nyilvántartás, állatnyilvántartások, tenyészet információk)
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (tagok listája)
- Hegyközségek Nemzeti Tanácsa
- Ökológiai gazdálkodást tanúsító szervezetek.

A mérőföldkőnek is tekinthető 2020. évi Agrárcenzus óta a mintába került mezőgazdasági körzetekben nem történik teljes körzetbejárás, a felmérések a Mezőregiszter aktuális állapota alapján készült címlista alapján történnek a nem kiemelt egyéni gazdálkodók körében.

Ezzel a módszerrel jelentősen csökkent a kijelölt adatszolgáltatók száma, és ezáltal az adatszolgáltatók terhei is (számuk például a 2023. évi gazdaságszerkezeti összeírás idején csak 70 ezer volt, szemben a 2016. évi 600 ezerrel). Mindezeket túl a felmérések végrehajtását sikerült költségkímélővé is tenni.

A 2018/1091-es uniós rendelet a mezőgazdasági terület és az állatállomány 98%-os lefedettségi kritériuma mellett fizikai küszöbértékeket (gazdaságküszöb) is meghatároz. A módszertani váltás részeként szükségessé vált a Magyarországon lényegében 1972 óta változatlan gazdaságküszöbnek a módosítása, amely uniós összehasonlításban is rendkívül alacsonynak számított. A felmérések most már sokkal jobban koncentrálnak az árutermelő egységekre, ugyanakkor a statisztika látóköréből lényegében kikerültek a hobbi és háztáji gazdaságok.

A KSH 2020-tól azokat az egységeket tekinti gazdaságnak, amelyek az alábbi feltetelek valamelyikének megfelelnek:

- a gazdaság használatában lévő
 - termőterület (szántó, konyhakert, gyümölcsös, szőlő, gyep [rét+legelő], erdő, halastó, nádas összesen) – legalább 1 hektár, vagy
 - burgonya – legalább 0,25 hektár, vagy
 - friss zöldségfélék és szamóca – legalább 0,25 hektár, vagy
 - illóolajnövények, gyógyhatású és fűszernövények, virágok és dísznövények, vetőmag és palánták, faiskolák – legalább 0,2 hektár, vagy
 - gyümölcsfák, bogyós növények, diófák, citrusfák, egyéb állandó kultúrák – legalább 0,25 hektár, vagy

- szőlőültetvények – legalább 0,1 hektár, vagy
- járható üvegház, illetve fóliasátor/ház – legalább 0,01 hektár, vagy
- termesztett gomba – legalább 0,01 hektár, vagy
- a gazdaságban tartott
 - 1 darab szarvasmarha, bivaly vagy
 - 10 darab juh vagy
 - 10 darab kecske vagy
 - 30 darab 20 kg alatti sertés vagy
 - 2 darab 20 kg-os (vagy afeletti) sertés vagy
 - 50 darab tyúk vagy
 - 30 darab pulyka vagy
 - 100 darab kacska vagy
 - 50 darab lúd vagy
 - 50 darab házinyúl vagy
 - 3 darab strucc.

Meg kell jegyezni, hogy ezek a küszöbértékek míg így is alacsonyabbak bizonyos esetekben az uniós rendeletben meghatározottnál (pl. a mezőgazdasági terület esetében 5 hektár, gyümölcsösnél 0,3 hektár vagy az állatállomány esetében 1,7 állategység lenne a határ). Ugyanakkor a 2020-tól érvényes új gazdaságküszöb meghatározásakor figyelemmel kellett lenni arra, hogy 2010-es teljes körű felmérés eloszlása alapján a hazai adatfelvétel nem felelt volna meg a rendeletben szereplő küszöbértékekkel a lefedettségi kritériumoknak, miután az a mezőgazdasági terület esetében 97,3%, az állatállomány esetében csak 92,4% lett volna. Így alakult ki az uniós küszöbön aluli, ún. kerethővítés és az ahhoz kapcsolódó hazai küszöbértékek. A modernizáció elengedhetetlen eleme maradt az adminisztratív adatbázisokban fellelhető adatok intenzív használata, a kérdőívek hosszának rövidítése. A fejlesztések 2020-tól váltak gyakorlattá a mezőgazdasági statisztikákban. Az összehasonlíthatóság érdekében a gazdaságszerkezeti adatok visszavezetésre kerültek egészen a 2010-es agrárcenzusig, így az elemzés megállapításai összehasonlítható idősorokon alapulnak.

A mezőgazdaság szerkezetében bekövetkezett változások következményeként az egyes gazdálkodási formák közötti éles határvonalak lényegében megszűntek, azok igazából már csak jogi és felméréstechnikai szempontból térnek el. Bár 2023-ban is mintegy 10 ezer gazdasági szervezet végzett mezőgazdasági tevékenységet, de egyedi tevékenységük, termelési értékük egyre több esetben elmarad egy-egy nagyobb, kiemelt jelentőségű egyéni gazdaságétól. Emiatt jelen elemzésben nem teszünk különbséget az egyes gazdálkodási formák között, azokat összevontan kezeljük.

EREDMÉNYEK

A GAZDASÁGOK SZÁMA

Magyarországon 2023-ban 200 ezer alá (198 ezerre) esett az agrárgazdaságok száma, ami a 2010-es értéknél 44%-kal kevesebb. A gazdaságszerkezeti összeíráösszeírások közötti változásokat vizsgálva az látható, hogy a csökkenés változó ütemű, de folyamatos: 2010 és 2013 között 15, 2013 és 2016 között 8, 2016 és 2020 között 12, míg 2020 és 2023 között a legnagyobb mértékű, 18% volt.

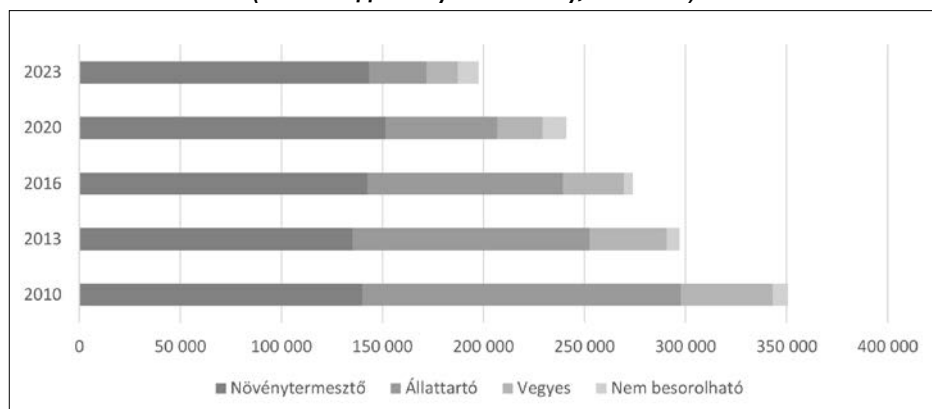
A gazdaságokat legfőbb tevékenységük alapján 3 fő csoportra – növénytermesz-

tő, állattartó, vegyes – lehet osztani (ezek mellett a nem besorolhatók azok, amelyek például erdő-, nádas, halastó területtel vagy támogatásra jogosult, nem használt gyepterülettel rendelkeznek, vagy ugar területük van, esetleg kizárólag szolgáltatást végeztek). A csökkenésben meghatározó szerepet játszott, hogy a legfőbb tevékenységük alapján az állattartó gazdaságok száma 13 év alatt 82%-kal esett vissza, 2023-ban már csak 28 ezer ilyen gazdaság tevékenkedett, szemben a 2010. évi 158 ezerrel. A növénytermesztő gazdaságok száma 135 és 151 ezer között változott, 2023. évi számuk lényegében megegyezik a 2016. évivel. A vegyes gazdaságok száma 13 év alatt harmadára csökkent, 2023-ban kevesebb mint 16 ezer gazdaság tartozott ebbe a csoportba (1. ábra).

Az elmúlt másfél évtizedben a növénytermesztőket ugyan segítette az uniós és hazai támogatáspolitikája, de az egyre szélsősebbé váló időjárassal (aszályok, özvönvízserű esőzések, fagykárok) és az ingadozó árakkal, sokszor eladhatatlan terményekkel nekik is szembesülniük kellett. Az állattartókat a mind gyakoribb és különböző állatfajokban megjelenő betegségek, a növekvő takarmány- és energiaárak, az

I. ábra

A gazdaságok száma legfőbb tevékenység szerint, 2010–2023
(Number of farms by main activity, 2010–2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

időnként kedvezőtlen piaci körülmények és az ezzel járó alacsony felvásárlási árak sújtották. A sok esetben korszerűtlen technológia miatt veszteséges gazdaságok sorra szüntették meg tevékenységüket, míg a megmaradtak elsősorban a beruházásoknak, korszerűsítéseknek köszönhetik talpon maradásukat (1. táblázat). Sok gazdaságban még azokban az években is elmaradtak a fejlesztések, amikor esetleg nagyobb profitot termeltek.

Az 1198/2014-es felhatalmazáson alapuló rendelet szerint a gazdaságokat tipológiai besorolásuk alapján 9 típusba lehet sorolni. 2010-ben még az abrakfogyasztó állatok szakosodott tartása dominált (a gazdaságok 38%-a tartozott ide), őket a szántóföldi növénytermesztésre szakosodott gazdaságok követték (21%-os arány), a harmadik helyre pedig a vegyes növénytermesztő és állattartó általános gazdaságtípusba sorolt gazdaságok kerültek 13%-os aránnyal. A 13 év során döbbenetes változások következtek be a gazdaságok tipológiájában. Az abrakfogyasztó állatok tartására szakosodott gazdaságok száma 90%-kal esett vissza, 2023-ban már csak 14,4 ezer ilyen gazdaság volt, ami az összes gazdaságnak alig 7%-át jelenti. Bár a gazdaságok száma folyamatosan csökkent, a szántóföldi növénytermesztésre szakosodott gazdaságoké évről évre nőtt, számuk 2023-ban megha-

ladta a 100 ezret, ezzel minden második gazdaság most már ide tartozik. 2023-ban arányaiban a második legtöbb gazdaság szakosodott ültetvénytermesztő (14%), míg a harmadik a vegyesen növénytermesztő, állattartó típusú (8,8%).

A gazdaságok koncentrációját mutatja, hogy a régi és az új gazdaságkülönbözlet közötti (azaz a legkisebb, inkább háztáji jellegű) egységek száma 2010-ben elérte a 224 ezret, 2013-ban a 185 ezret, 2016-ban a 151 ezret tett ki; folyamatos csökkenésük jelzi a vidéki életforma, a falusi népesség viszszaesését (Valkó, 2014). Ezek tipikusan azok a kis „gazdaságok” voltak, amelyeknek korábban 1 hektár alatti területtel rendelkeztek (2020 előtt akár csak 1500 m² konyhakert is elég volt a gazdasággá váláshoz), vagy például csak egy sertést tartottak.

Sok olyan egység van jelenleg is, ami az új gazdaságkülönbözlet határán mozog, hiszen a 2020-as gazdaságok közül 2023-ban 70 ezernek már vagy nem volt, vagy minimálisra csökkent a tevékenysége, megjelent ugyanakkor 30 ezer olyan egység 2023-ban, amelynek 2020-ban még nem volt (gazdaságkülönbözlet eléré) mezőgazdasági tevékenysége. E két adat egyenlegeként következett be a 3 év alatti 40 ezres gazdaságsszám-csökkenés.

A gazdaságok megmaradása, jövője szempontjából érdekes lehet, hogy a 2023-

I. táblázat

A gazdaságok száma gazdaságtípusonként, 2010–2023
(Number of farms by type of farming, 2010–2023)

	2010	2013	2016	2020	2023
Szakosodott szántóföldi növénytermesztés	75 090	78 669	86 034	95 817	101 114
Szakosodott kertészet	9 045	8 476	9 373	10 720	7 147
Szakosodott ültetvénytermesztés	44 806	38 062	36 888	36 803	28 082
Tömegtakarmány-fogyasztó állatok szakosodott tartása	12 564	11 734	12 963	11 037	9 919
Abrakfogyasztó állatok szakosodott tartása	131 774	93 951	74 525	37 175	14 444
Vegyes növénytermesztés	11 188	10 166	10 287	8 766	6 981
Vegyes állattartó gazdaságok	11 677	9 777	7 832	3 700	2 281
Növénytermesztés és állattartás vegyesen	47 032	40 016	31 768	23 627	17 417
Osztályba nem sorolt gazdaságok	7 506	6 167	4 290	13 357	10 163
ÖSSZESEN	350 682	297 018	273 960	241 002	197 548

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

as felmérés idején a kérdésre válaszadók 53%-a még legalább 10 évig tervezett gazdálkodni. A válaszok között természetesen döntő tényező az irányító kora, hiszen a 65 év felettiek fele már csak kevesebb mint 5 évvel tervez, örvendetes ugyanakkor, hogy a 40 év alatti fiatal gazdák 86%-a legalább 10 évre. A gazdaságok átadása esetében a leggyakoribb terv a családon belüli átadás, négyből három gazdaságirányító tervez ekképpen. A 2021. évi CXLI. törvény szabályozza az agrárgazdaságok átadását, és a célja az, hogy egyszerűsítse a folyamatot, segítve a nemzedékváltást a mezőgazdaságban.

STANDARD TERMELÉSI ÉRTÉK

A standard termelési érték (STÉ) a gazdaságok által előállított termékek értékét határozza meg, így segítségével megállapítható az egyes üzemek, gazdaságok mérete.

A gazdaságok számának csökkenését az STÉ segítségével is lehet és kell is vizsgálni. 2010-ben még csak a gazdaságok 0,4%-a állított elő 500 ezer eurónál több termelési értéket, arányuk az évek során folyamatosan nőtt, és 2023-ban már elérte az 1,1%-ot.

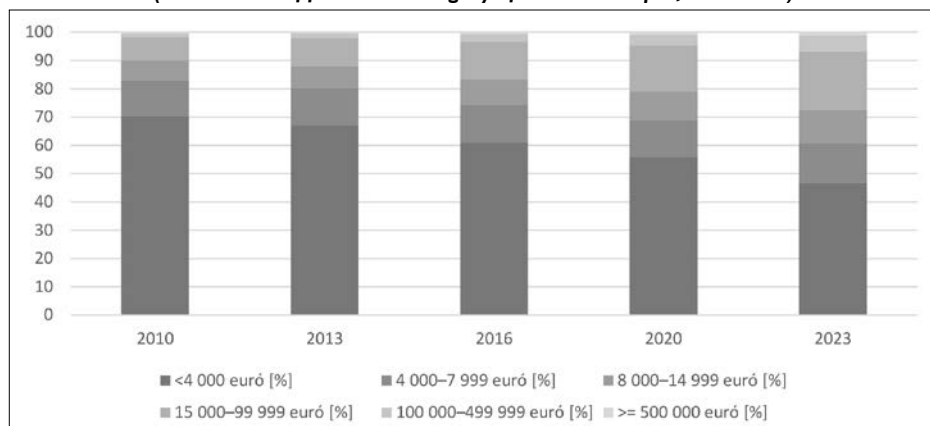
A bővülés abszolút értékben is szembetűnő, miután 2010-ben még csak 1322 gazdaság, addig 2023-ban már 2207 gazdaság tartozott ebbe a csoportba. Ezzel ellentétben és markáns változások következtek be a 8 ezer euró alatti kibocsátással rendelkező gazdaságok arányában: a 2010-es 83%-os arány 2023-ban 61%-ra mérséklődött (előbbi 291 ezer, utóbbi 120 ezer gazdaságot jelent). 2010 és 2023 között közel két és félszeresére (4,6 ezerről 11 ezerre) nőtt a 100–500 ezer euró STÉ-vel rendelkező gazdaságok száma (2. ábra).

A 8 ezer euró STÉ alattiak a 2010. évi 5,1 milliárd euró 13%-át, az 500 ezer euró felettiek a 44%-át állították elő. 2023-ban a 7,9 milliárd euró STÉ 3,8%-át a 8 ezer euró STÉ alatti, míg 45%-át az 500 ezer euró STÉ feletti gazdaságok állították elő. Érdekes tehát, hogy a legnagyobb gazdaságok kibocsátási aránya lényegében nem változott.

A gazdaságirányítók jövőképét vizsgálva az látszik, hogy a nagyobb, legalább 500 ezer eurós értékkel bírónak a 60%-a, a 4 ezer euró alattiaknak pedig kevesebb mint fele tervez hosszabb távra, azaz azzal, hogy még legalább 10 évig gazdálkodni fog.

2. ábra
A gazdaságok számának megoszlása a standard termelési érték nagyságkategóriái szerint, 2010–2023

(Distribution of farms size category of standard output, 2010–2023)

VÁLTOZÁSOK A BIRTOKSZERKEZETBEN

2023-ban Magyarország területének mintegy 55%-a minősült mezőgazdasági területnek, ezzel az uniós tagállamok rangsorában is előkelő helyet foglalunk el. A közel 5,1 milliós területnagyság a 2010. évi értéknél 11%-kal magasabb. A mezőgazdasági területen belül az egyes művelési ágak arányában nem történtek érdemi változások. A szántó aránya 2010-ben 83, 2023-ban 82% volt, míg a gyepterület aránya ugyanebben az időszakban 14-ről 16%-ra nőtt. 2010 és 2023 között a gyümölcsös aránya 1,7-ről 1,6%-ra, a szőlőé 1,3-ról 1,2%-ra mérséklődött. A konyhakert területének aránya a mezőgazdasági területen belül 0,2%-ról 0,1%-ra változott.

Az egyes művelési ágakat használó gazdálkodók számának csökkenésével párhuzamosan szembetűnő változások következtek be az átlagos és medián birtoknagyságok tekintetében (2. táblázat).

2010-ben még 325 ezer olyan gazdaság létezett, amely mezőgazdasági területet művelt, az átlagos területnagyságuk 14,0, míg a medián érték 0,9 hektár volt. Abban az évben a gazdaságok fele még 1 hektár alatti, további negyede 5 hektár alatti területen gazdálkodott. 2023-ban már csak 183 ezer gazdaságban műveltek mezőgazdasági területet, 13 év alatt az átlagos területnagyság megkétszereződött (27,8 hektár), míg a medián 4,2 hektárra nőtt.

2023-ig folyamatosan csökkent az 1 hektár alatti gazdaságok aránya (2013: 44%, 2016: 35%, 2020: 27%, 2023: 17%). Az általuk használt terület nagysága 1% alatti, a 2010. évi 40 ezer hektárról 10 ezer hektár alá esett (3. és 4. ábra). Az ábra jól mutatja, hogy a 2000 és 2010 közötti időszakhoz hasonlóan (Valkó és Kincses, 2014) nagyobb arányban szűntek meg 2010 és 2023 között is a kisebb területet használó, lényegében életképtelen gazdaságok.

A 2010-es és 2023-as birtokszerkezet összehasonlításához és a változások meg-

2. táblázat

Az egyes művelési ágak átlagos és medián területe, 2010–2023
(Average and median area by land use categories, 2010–2023)

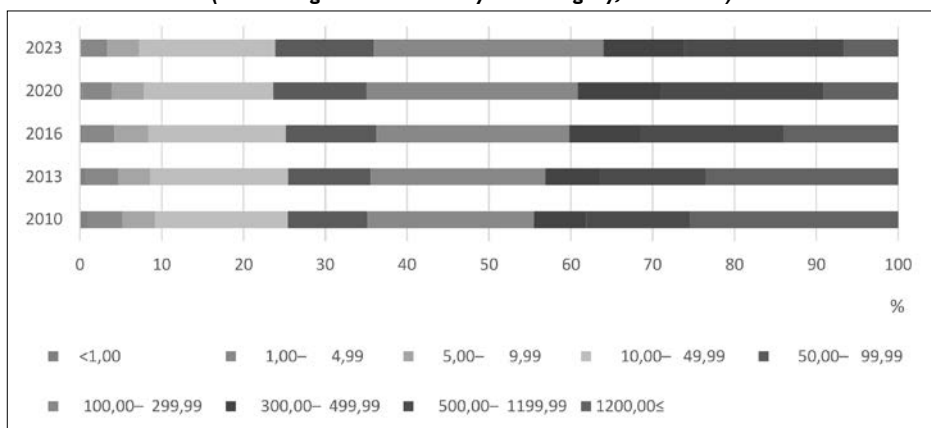
hektár

Év	Mezőgazdasági terület	Szántó	Gyep	Gyümölcsös	Szőlő
Átlag					
2010	14,0	18,0	12,5	1,6	0,8
2013	16,5	20,3	13,6	1,9	1,0
2016	19,5	22,6	14,7	2,2	1,4
2020	22,8	25,8	14,7	2,7	1,8
2023	27,8	29,4	14,7	3,4	2,2
Medián					
Év	Mezőgazdasági terület	Szántó	Gyep	Gyümölcsös	Szőlő
2010	0,9	1,9	1,6	0,3	0,2
2013	1,3	2,3	2,0	0,3	0,2
2016	2,0	3,0	2,4	0,4	0,2
2020	2,6	4,0	2,6	0,5	0,3
2023	4,2	5,1	3,0	0,8	0,3

Forrás: KSH-adatok alapján saját számítások és szerkesztés

3. ábra

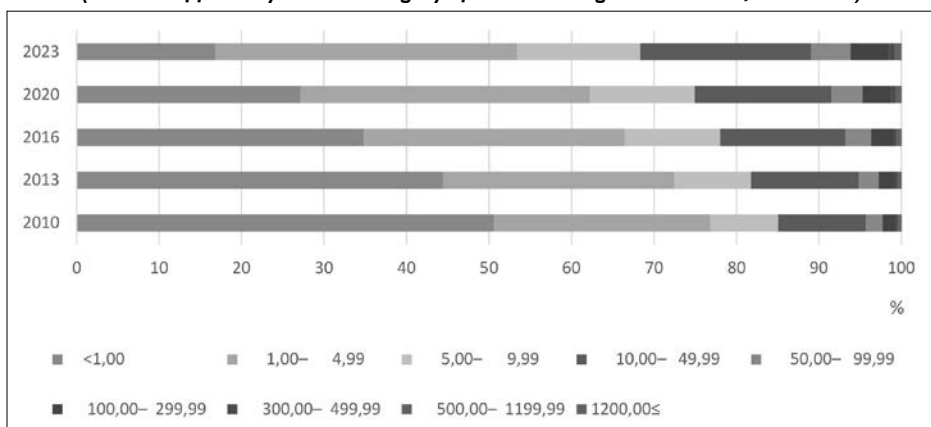
A gazdaságok által használt mezőgazdasági terület nagyságkategóriáinként, 2010–2023
(Utilised agricultural area by size category, 2010–2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

4. ábra

A gazdaságok száma a mezőgazdasági terület nagyságkategóriája alapján, 2010–2023
(Number of farms by the size category of the utilised agricultural area, 2010–2023)

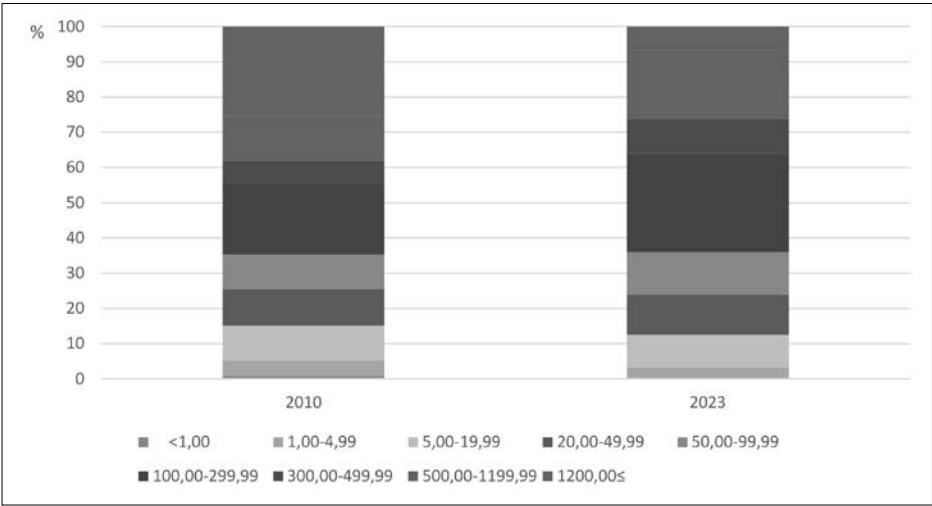

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

értéséhez fontos említést tenni a 2013-as földtörvényről, amely 1200 hektárban határozza meg a birtokmaximumot és 300 hektárban a földszerzési maximumot. Míg 2010-ben a területek 45%-át használták a 300 hektár feletti, illetve 25%-át az 1200 hektár feletti, addig 2023-ban ez az arány a 300 hektár felettiénél 36%-ra csökkent, az 1200 hektárt meghaladóknál már csak 6,6%-ot ért el (5. ábra). Az időszak során jelentősen, 500 ezer hektárral

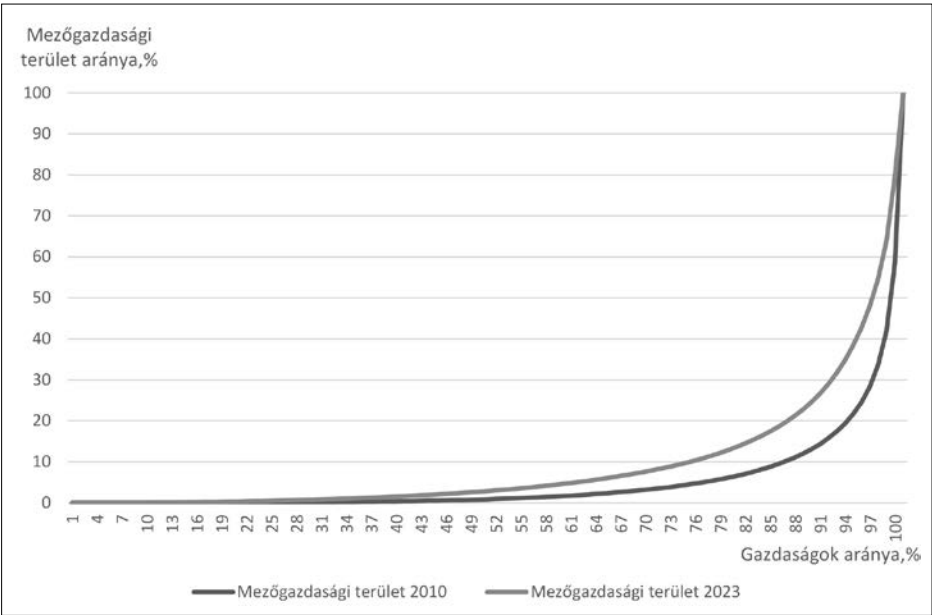
nőttek a 100 és 300 hektár közötti terület használók birtokai, a legnagyobb kategóriába tartozók szignifikáns csökkenése mellett. A koncentráció alakulását a 6. ábra mutatja be a 2010-es és 2023-as évek összehasonlításával. Érdekes adalék ehhez, hogy míg 2010-ben a 300 hektár feletti területek száma 2032 volt, az általuk használt terület 2,03 millió hektár, addig 2023-ban 2743 gazdaság 1,83 millió hektárt használt. Így 2023-ban az átlagos birtokméret

5. ábra
A gazdaságok által használt mezőgazdasági terület nagyságkategóriáinként, 2010, 2023
(Utilised agricultural area by size category, 2010, 2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

6. ábra
A mezőgazdasági területet használók és az általuk használt mezőgazdasági terület aránya, 2010, 2023
(Share of agricultural area users and agricultural land area used by them, 2010, 2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

a 300 hektár felettieknél 668 hektárra zsugorodott, szemben a 2010. évi 1000 hektárral.

A szántóterület esetében hasonló változások figyelhetők meg. A 2010-es 18,0 hektáros átlagos méret 13 év alatt 29,4, míg a medián 1,9 hektárról 5,1 hektárra nőtt. A szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó gazdaságok 78%-a 2010-ben és 2023-ban is gabonaféléket termesztett. A második legnagyobb növénycsoporttal, az ipari növényekkel foglalkozó gazdaságok száma és aránya is folyamatosan emelkedett: 2010-ben még 37 ezren, 2023-ban pedig már 49 ezren termesztették, arányuk a szántóföldi növénytermesztők között 18-ról 35%-ra nőtt. A gabonafélék termesztését, azok területének nagyságát a vetésforgó mellett az értékesítési és a sokéves időjárási körülmények (klímaváltozással járó kihívások) is befolyásolhatják. Míg 2010-ben a 2,4 millió hektáros területen a kukorica termesztése számított meghatározónak (1,0 millió hektár), addig 2023-ban épp e növénynek a vetésterülete csökkent a leginkább az előző évi aszály hatására. 2023-ban a búza vetésterülete közel 1,1 millió hektár volt. A 2023-as kiemelkedő árpterület (425 ezer hektár) egyszeri kiugrásnak tekinthető, hiszen utoljára 30 évvel korábban termesztették ezt a növényt ekkora területen. Az ipari növények közül kiemelt jelentőségű a napraforgó, termésmennyisége pedig uniós szinten is meghatározó. A szántóföldi növénytermesztés koncentrációjáról az üzemméreteket vonatkozásában további sok érdekes következtetést vont le Erdős és Szöllösi (2023) kutatása. Jelen elemzés a bevezetőben említett okok miatt nem részletezi külön az egyes gazdálkodási formákat, de az imént citált kutatás egyik megállapítása szerint a két üzemszervezési forma koncentrációja hasonlóan alakult.

A 2010 és 2023 közötti időszakban a gyepterületet használók száma minimálisan változott, 2010-ben 52 ezer, 2023-ban 54 ezer gazdaságban foglalkoztak ezzel a

művelési ággal. A terület nagysága ugyanakkor folyamatosan bővült, a 2023. évi 789 ezer hektár közel 150 ezer hektárral több a 2010. évinél. Ennek eredményeképpen az átlagos terület 12,5 hektárról 14,7 hektárra emelkedett (igaz a 2023. évi átlag mind a 2016., mind a 2020. évi értékkel megegyező), a medián érték 13 év alatt 1,6 hektárról 3,0 hektárra nőtt.

A gyümölcsös területeket használó gazdaságok száma 2010 és 2023 között megfeleződött, 2023-ban minden nyolcadik gazdaságban volt valamilyen ültetvény. A terület nagysága a 2010. évi 80 ezer hektárral szemben 2023-ban megközelítette a 83 ezer hektárt. Egyenes következménye mindennek, hogy az átlagos területnagyság 1,6 hektárról 3,4-re, míg a medián 0,3-ról 0,8 hektárra nőtt. Legnagyobb területen termesztett gyümölcsünk továbbra is az alma, bár területe 2010 és 2023 között 5,5 ezer hektárral csökkent, így részaránya is kisebb, a 2010. évi 37%-kal szemben 29% volt a teljes területen belül. A második legnagyobb területű faj a meggy, a 13,4 ezer hektáros terület 16%-os arányt jelent, míg ugyanez az érték 2010-ben 18% volt. Jelentős területbővülés következett be a dió esetben (13 év alatt megkétszereződött).

2023-ban legidősebbnek a körteültetvények minősültek, miután az ültetvények ötöde 25 évesnél idősebb volt, az almánál ugyanez az arány 14%. Az ültetvények közül a kajszibarack esetében a legmagasabb a megelőző 5 évben telepített terület aránya (16%).

A szőlő átlagos területe a vizsgált 13 évben 0,8 hektárról 2,2-re, a medián 0,2-ről 0,3 hektárra nőtt.

ÁLLATÁLLOMÁNY

Az állattenyésztés súlyával és szerepével hosszabb időtávon és részletesen foglalkozik Kapronczai (2025) kutatása, ezért a továbbiakban az állatállományban bekövetkezett szerkezeti változásokat ismerteti az elemzés. Ennek bemutatására az egyik

kézenfekvő eszköz egy koefficiens, az ún. állategység használata. Segítségével a különböző állatfajok, több esetben azok korcsoportos kategóriái egy-egy szorzószámot kapnak, és végeredményben összeadhatóvá válik az adott gazdaság teljes állatállománya, továbbá használatával különböző dimenziók mentén összesítések végezhetők.

Míg 2010-ben 250 ezer gazdaságban

tartottak állatot, addig 13 évvel később már csak 76 ezerben. Ez a drámai csökkenés jelentősen közrejátszott a gazdaságok számának visszaesésében, továbbá a gazdaságok legfőbb tevékenységének arányeltolódásában a növénytermesztés felé. A 2023. évi összes állategység alig 7%-kal volt kevesebb a 2010. évi értéknél, a vizsgált időszakban 1,75 és 1,9 millió között mozgott.

3. táblázat

Az állatállomány főbb adatai, 2010–2023
(Main characteristics of the livestock, 2010–2023)

	Mértékegység	2010	2013	2016	2020	2023
Állatot tartók száma	darab	250 376	201 751	170 535	117 330	76 138
Állategység	állategység	1 888 796	1 760 247	1 897 877	1 894 000	1 750 117
Átlagos állategység	állategység	7,5	8,7	11,1	16,1	23,0
Medián állategység	állategység	0,80	0,78	0,81	0,88	0,92
Szarvasmarhátartók száma	darab	19 100	18 119	18 170	16 519	13 903
Szarvasmarhaállomány	ezer darab	705,8	751,4	841,4	933,5	875,0
Átlagos szarvasmarhaállomány	darab	37,0	41,5	46,3	56,5	62,9
Medián szarvasmarhaállomány	darab	5	6	7	9	11
Sertéstartók száma	darab	147 154	109 444	89 074	48 445	24 740
Sertésállomány	ezer darab	3 154,0	2 828,3	2 903,3	2 919,9	2 546,8
Átlagos sertésállomány	darab	21,4	25,8	32,6	60,3	102,9
Medián sertésállomány	darab	3	3	3	3	3
Juhtartók száma	darab	20 120	18 638	17 962	15 017	12 065
Juhállomány	ezer darab	1 178,9	1 130,9	1 191,4	993,6	922,2
Átlagos juhállomány	darab	58,6	60,7	66,3	66,2	76,4
Medián juhállomány	darab	10	10	12	13	20
Baromfitartók száma	darab	207 853	164 659	126 695	78 563	48 737
Baromfiállomány	ezer darab	45 409,0	38 900,0	44 195,0	38 172,0	38 733,0
Átlagos baromfiállomány	darab	218,5	236,2	348,8	485,9	794,7
Medián baromfiállomány	darab	36	31	30	26	21

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

Az egy gazdaságra jutó állategység 13 év alatt 7,5-ről 23-ra emelkedett, ugyanakkor a medián értéke lényegében nem változott, 2023-ban 0,9 állategység volt azokban a gazdaságokban, ahol tartottak állatot. A 0,9 állategység nagyjából 30 pulykának vagy 130 brojlercsirkének vagy például 9 juhnek felel meg (3. táblázat).

A mezőgazdasági haszonállatok valamelyikét tartó, 0-nál nagyobb állategységgel rendelkező gazdaságok számában szembetűnő változások következtek be. 2023-ban a gazdaságok 64%-ában nem tartottak állatot (állategység nélküli gazdaságok), ez az arány 2020-ban még 54, 2010-ben 30% volt. A vizsgált 13 évben szignifikáns változások történtek a tekintetben, hogy a gazdaságokban egyáltalán nem tartottak állatot, vagy tartottak, de maximum 5 állategységnyi. Ebben az időszakban a legfeljebb 5 állategységet tartó gazdaságok aránya 65%-ról 28%-ra csökkent (7. ábra).

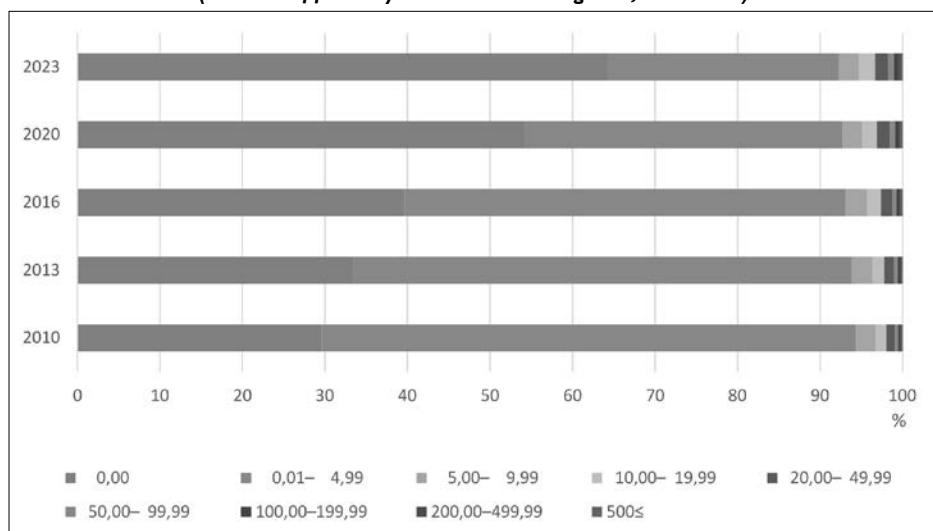
Az állatállomány koncentrációját jól mutatja, hogy lassan, de folyamatosan növekszik az állatállomány a legalább 50 állategységet tartó gazdaságokban. Arányuk a 2010.

évi 55%-kal szemben 2023-ban már elérte a 64%-ot. Ennek éles ellentéte a legkisebb, legfeljebb 5 állategységet tartó gazdaságok állatállománya, ahol abszolútértékben is jelentős, 75%-os csökkenés következett be, így az ebbe a kategóriába tartozó állategység 2023-ban már csak 55 ezer volt, arányaiban pedig már csak 3,2%-ot képviselt a 2010. évi 12%-kal szemben.

A szarvasmarha-állomány esetében kiemelendő a tény, hogy 2010 és 2020 között Magyarország volt az egyetlen európai uniós tagállam, ahol minden évben nőtt a létszám. Ebben az időszakban a 2020-as év jelentette a tetőzést, azóta az uniós tendenciákkal összhangban csökkenés következett be. A 2010 és 2023 közötti időszakban egyre fogyott a tartók száma, így az átlagos állomány 37-ről 63-ra emelkedett. Mind az 5 vizsgált évben a 3–5 állatot tartók száma bizonyult a legnagyobbknak, az egy gazdaságra jutó medián érték pedig 5-ről 11-re nőtt. Valkó és Kincses (2014) kutatása azt állapította meg, hogy a szarvasmarhát tartó gazdaságok 1,6-szoros eséllyel életképesebbek voltak 2000 és 2010 között, mint azok,

7. ábra

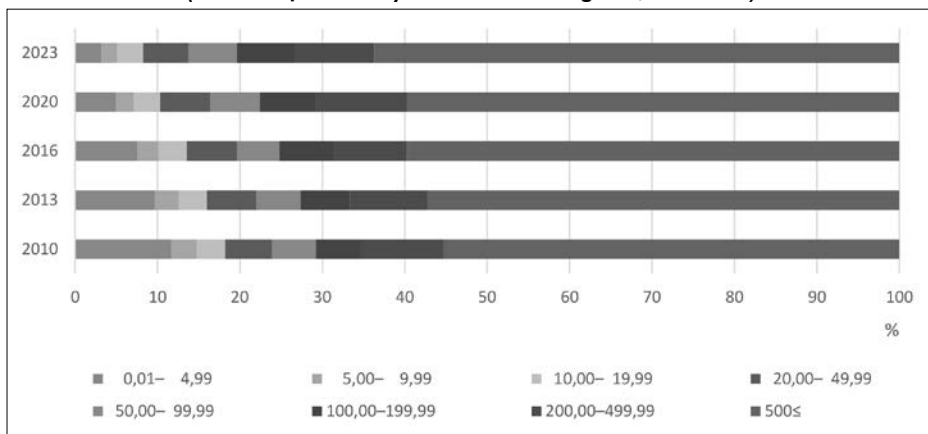
Gazdaságok száma az állategység nagyságkategóriája szerint, 2010–2023
(Number of farms by livestock unit categories, 2010–2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

8. ábra

Az állatállomány nagysága az állategység nagyságkategóriája szerint, 2010–2023
(Number of animals by livestock unit categories, 2010–2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

amelyek nem tartottak szarvasmarhát. A 3. táblázat jól mutatja, hogy ez a tendencia a következő évtizedben is folytatódott, hiszen éppen az ezen állatfajt tartók esetében következett be a legkisebb csökkenés.

A sertések számának mérséklődése hosszú évtizedek óta tartó folyamat. Utoljára uniós csatlakozásunk évében volt 4 millió fölött a számuk, sőt az elmúlt tíz évben már a 3 milliót sem érte el. 2010 és 2023 között százezerrel lett kevesebb a legfeljebb 5 sertést tartó gazdaságok száma. 2023-ban már a 25 ezret sem érte el azon egységek száma, ahol legalább 1 sertést is találunk, ez az érték 2010-ben még 147 ezer volt. 2023-ban minden harmadik sertéstartó 3–5 állatot nevelt, 2010-ben még a 2 darabot tartók kategóriája számított a legnépesebbnek. Az egy gazdaságra jutó létszám 21-ről 103-ra nőtt, ugyanakkor érdekesség, hogy a medián mind az 5 évben 3 darab volt. Amellett, hogy a sertéstartók száma drámaian csökkent, az ezen állatfajt tartó gazdaságirányítók életkora alacsonyabb volt az átlagosnál, mindössze 17%-uk tartozott a 65 év felettiek közé. A sertést tartó gazdaságok irányítói között kiemelkedően magas a felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel rendelkezők aránya, 2010-

ben 10-ből 6, 2023-ban 10-ből 7 irányító tartozott ebbe a csoportba.

A juhok száma 2020 óta egymillió alatt maradt, a tartók száma is 40%-kal kevesebb lett 2010-hez képest, így 2023-ban 12 ezerre esett vissza. Az átlagosan tartott juhok száma 59-ről 76-ra, míg a medián kétszeresére, 10-ről 20-ra nőtt.

A baromfiállomány esetében fontos kiemelni, hogy azok is egy adott referencia-napra (a gazdaságstruktúra összeírások esetében június 1-jére) vonatkoznak, de esetükben rövid idő alatt is jelentős változások következhetnek be a darabszámban. 2010-ben még 200 ezer feletti volt, 2023-ban viszont már az 50 ezret sem érte el azon gazdaságok száma, amelyben valamely baromfiféletet tartottak. Az összállomány az 5 időpontban 38 és 45 millió között változott, és az átlagos létszám 2023-ban már megközelítette a 800 darabot. Az átlag több mint 3,5-szeresre emelkedését elsősorban az okozta, hogy 2023-ban már 75 gazdaságban tartottak 100 ezernél több tyúkot, szemben a 2010. évi 57-tel, és ebben a kategóriában a tyúkok száma 22,2 millió volt (tehát átlagosan 300 ezer), míg 2010-ben 14,4 millió. A többi állatfajjal ellentétben a medián érték rendre csökkent, és 2023-ban

már csak 21 darab volt. Az okokat itt is elsősorban a tyúktartóknál kell keresni, mert bár az 50 alatti egyed tartók száma minden évben kevesebb lett, részarányuk az összes tyúktartóból 2023-ban már 78%-ot ért el szemben a 2010. évi 60%-os aránnyal.

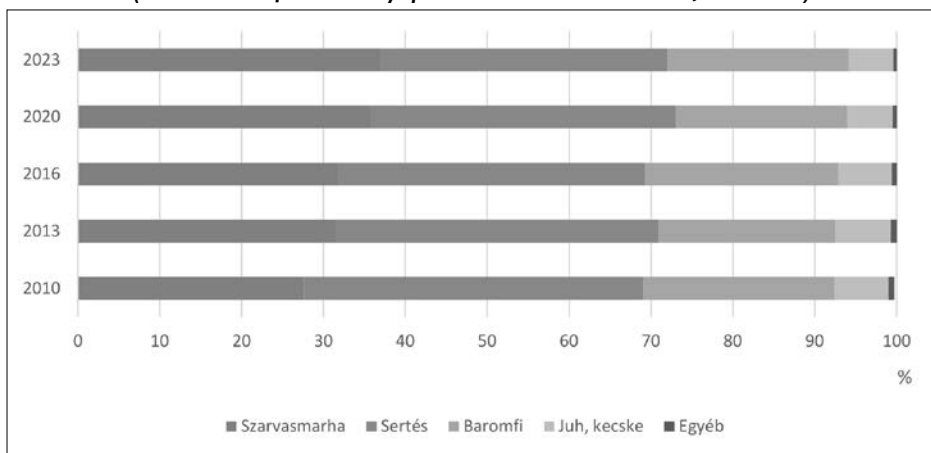
A 9. ábra szemléletesen illusztrálja, hogy 2010 és 2023 között folyamatos és egyértelmű változások következtek be az állatállomány állategységben kifejezett megoszlásában. A vizsgált időszak első évében a sertések még több mint 41%-os, a szarvasmarha 28, míg a baromfi 23%-os arányt képviselt a teljes állategységből. A 13 év során a baromfi részaránya szűk sávok, 21–24% között változott, ugyanezen időszak alatt a szarvasmarha-állomány dominanciája erősödött, a sertésé csökkent. A fordulópontot éppen a 2023-as év hozta, amikor az összes állategységből a szarvasmarha már 37, míg a sertés csak 35%-ot képviselt. 2023-ban a juhok és kecskék aránya 1,1 százalékponttal alacsonyabb volt mint 2010-ben (5,5%).

A GAZDASÁGIRÁNYÍTÓK JELLEMZŐI

2010 és 2023 között folyamatosan idősződött a gazdatársadalom, a gazdaságirányítók átlagéletkora egyre magasabb lett. 2023-an az átlag 58,2, ezen belül a férfiaké 57,5, a nőké pedig 59,9 év volt. Az egész időszakot az jellemezte – és ez az uniós átlaggal is megegyezett –, hogy tízből hét gazdaságirányító férfi. Amellett, hogy a vizsgált 13 év során töretlenül emelkedett a 65 év feletti irányítók aránya, éppen ez volt az a korosztály, ahol a legkevésbé, 28%-kal csökkent a gazdaságirányítók száma, szemben a többi korcsoporttal, ahol 44–58% közötti mértékű fogyást figyelhettünk meg. 2010-ben és 2013-ban még az 55–64 éves korosztályba tartozott a legtöbb irányító, 2016 óta viszont egyre nagyobb arányban a 65 év felettibe. A 10. ábrán is jól látszik, hogy arányuk 13 év alatt 28-ról 37%-ra nőtt. 2023-ban közel 11 ezer olyan gazdaság volt az országban, melynek irányítója 80 éves

9. ábra

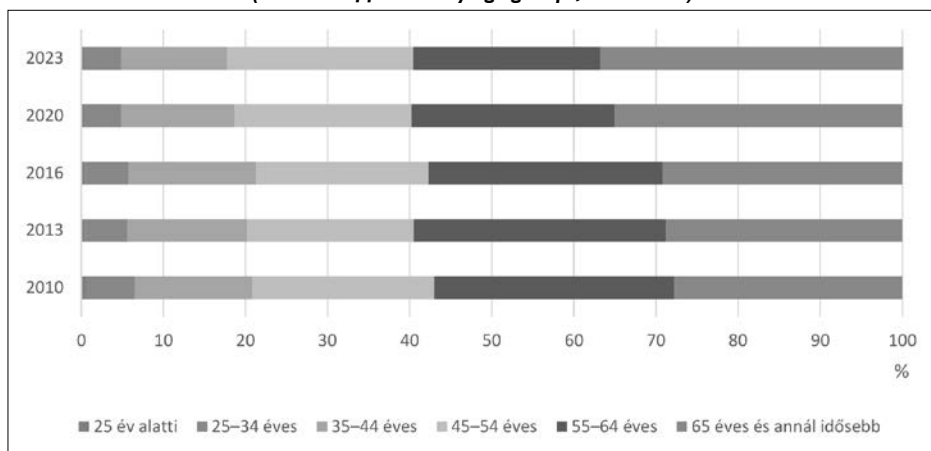
Az állatállomány megoszlása állatfajonként állategység alapján, 2010–2023
(Distribution of livestock by species based on livestock unit, 2010–2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

10. ábra

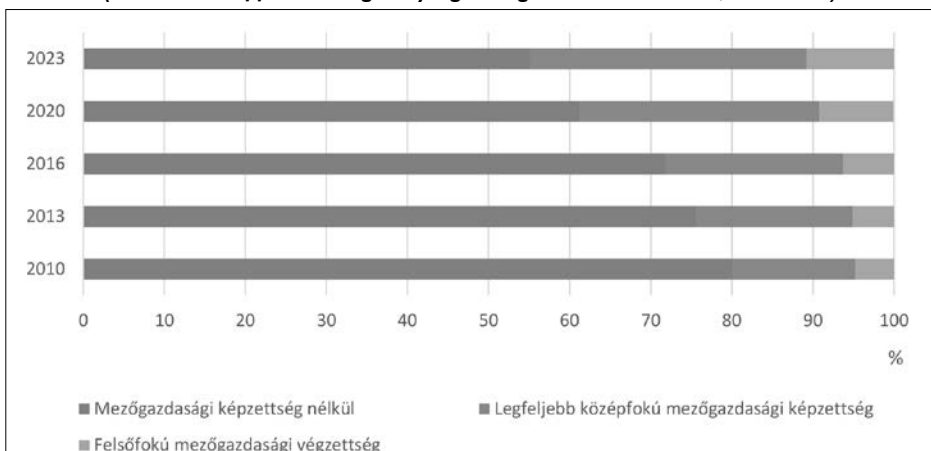
A gazdaságirányítók megoszlása korcsoportonként, 2010–2023
(Number of farmers by age groups, 2010–2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

11. ábra

A gazdaságirányítók legmagasabb mezőgazdasági végzettségének megoszlása, 2010–2023
(Distribution of farm managers by highest agricultural education, 2010–2023)

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés

is elmúlt. A fiatal, 40 év alatti gazdálkodók arányaiban nem történt érdemi változás, nagyjából minden tizedik irányító tartozik ebbe a csoportba.

A vizsgált időszakban szembetűnő és érdekes változások zajlottak le a gazdaságirányítók legmagasabb mezőgazdasági végzettségének tekintetében. 2020-ban még az 5%-ot sem érte el a felsőfokú mezőgaz-

dasági végzettséggel rendelkezők aránya, 2023-ban már közel 11% volt. Nemcsak az arányok növekedtek, a gazdaságirányítók száma is harmadával bővült 2023-ban a 13 évvel korábbihoz képest, és az utolsó évben meghaladta a 21 ezret. Ezzel párhuzamosan jelentősen csökkent azon gazdaságirányítók aránya, akik mezőgazdasági képzettség nélkül, legfeljebb gyakorlati ta-

pasztalataikra hagyatkozva vezetik a gazdaságot. A nemek között is szemmel érzékelhető különbségek látszódnak: míg 2023-ban a nők 7,3, addig a férfiak 12,2%-ának volt felsőfokú mezőgazdasági végzettsége, igaz ez az arány a férfiaknál a 2010. évinek több mint kétszerese, a nőknél viszont háromszorosa. Tízből hét nő gazdaságirányító csak gyakorlati tapasztalattal vagy alacsony mezőgazdasági végzettséggel rendelkezett.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Az elmúlt másfél évtized tendenciáinak áttekintése után elmondható, hogy Magyarországon is nagyobb arányban szűntek meg azok a – főleg kisebb területen gazdálkodó, kevesebb állatot tartó, kevesebb termelési értéket előállító – gazdaságok, melynek vezetője nem rendelkezett még középfokú mezőgazdasági végzettséggel sem.

A tanulmány terjedelemi korlátai miatt az uniós és globális tendenciák bemutatására nem nyílt lehetőség, az elmondható, hogy a hazai agrárgazdaságok szerkezete az uniós tendenciákkal összhangban mozgott a 2010 óta eltelt időszakban. A gazdaságok számának csökkenésével párhuzamosan folyamatosan növekedtek a birtokméretek, és elsősorban a növénytermesztő gazdaságok tudtak életben maradni, ami az uniós támogatáspolitikai fókuszából következik.

A nemzeti támogatások segítik a növénytermesztőket, ugyanakkor az éves termelési volumen egyre inkább és gyakrabban vált kitetté az időjárás változékonyságának. Hazai szinten az állattenyésztők is egyre többféle és nagyobb keretösszegű támogatással számolhatnak, de a gyakorta megjelenő állatbetegségek, a sokszor elmaradó korszerűsítések, fejlesztések, a növekvő inputköltségek nehezítik a helyzetüket. Az állattartók mindennapjait az alacsony, sok esetben nyomott felvásárlási árak és a piaci ingadozások sem könnyítették meg.

A bemutatott változásokból egyenesen következnek azon szakpolitikai történések és intézkedések fontosságának kiemelése, amelyek többek között a vidék megtartó erejére, a kis- és közepes gazdaságok megerősítésére, a piacra jutási feltételek javítására fókuszálnak. Ide tartozik még a generációváltás, a gazdaságok átadásának segítése, támogatása, az adminisztráció egyszerűsítése is. Utóbbiban a KSH szerepe is kiemelkedő azzal, hogy céljának tekinti az adatszolgáltatói terhek csökkentését, és csak olyan információkat gyűjt, amelyek más forrásból nem érhetőek el. Fontos, hogy a gazdatársadalom is partnere legyen a KSH-nak, adatszolgáltatásaival segítse a Hivatalt, amely így jó minőségű, naprakész, részletes és megbízható adatokkal támogatja a döntéshozók munkáját.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- Agrárcenzusok - GSZÖ 2003 - Történet – Központi Statisztikai Hivatal (ksh.hu)
- Agrárcenzusok - Agrárium 2023 gazdaságszerkezeti összeírás – Központi Statisztikai Hivatal (ksh.hu)
- Agrárium, 2023, végleges adatok (ksh.hu) https://www.ksh.hu/docs/hun/agrar/agrarium2023/agrarium_2023_vegleges.xlsx
- Az Európai Parlament és a Tanács 1166/2008/EK rendelete (2008. november 19.) a gazdaságszerkezeti felmérésekről és a mezőgazdasági termelési módszereket vizsgáló felmérésről, valamint az 571/88/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1091 rendelete (2018. július 18.) az integrált mezőgazdasági statisztikákról, valamint az 1166/2008/EK és az 1337/2011/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről
- A Bizottság (EU) 2021/2286 végrehajtási rendelete (2021. december 16.) az integrált mezőgazdasági statisztikákról szóló (EU) 2018/1091 európai parlamenti és tanácsi rendelet értelmében a 2023-as referenciaévre vonatkozóan a változók listája és leírása tekintetében szolgáltatandó adatokról, valamint az 1200/2009/EK bizottsági rendelet hatályon kívül helyezéséről

- A Bizottság 1198/2014/EU felhatalmazáson alapuló rendelete (2014. augusztus 1.) az Európai Unióban működő mezőgazdasági üzemek jövedelmére és üzleti tevékenységére vonatkozó számviteli adatok gyűjtésére szolgáló hálózat létrehozásáról szóló 1217/2009/EK tanácsi rendelet kiegészítéséről
- Egyéni gazdaságok összeírása, 2025. május–június – Központi Statisztikai Hivatal (ksh.hu)
- Erdős, A. D. és Szöllősi, L. (2023). A Magyarországon szántóföldi növénytermesztést végző egyéni és társas agrárvállalkozások üzemmeretének, koncentrációjának és hatékonyságának megítélése. *Gazdálkodás*, 67(1), 410–424. https://doi.org/10.53079/GAZDALKODAS.67.5.t.pp_410-424
- Kapronczai, I. (2025). Várható szerkezeti átalakulás a magyar mezőgazdaságban. *Gazdálkodás*, 69(1), 3–34. https://doi.org/10.53079/GAZDALKODAS.69.1.t.pp_3-34
- KSH (2020). Változott a gazdaságküszöb. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. március 27. https://www.ksh.hu/docs/hun/agrar/gazdasagkuszob_modositasa_2020.pdf
- KSH (2022a). Agrárcenzus-eredmények – Földtulajdon, földbérlet. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. április 2. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/foldtulajdon_foldberlet/index.html
- KSH (2022b). Agrárcenzus-eredmények – Földhasználat, állattartás. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. április 2. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/foldthasznalat_allatallomany/index.html
- KSH (2022c). Agrárcenzus-eredmények – Gazdaságtipológia. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. április 2. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/gazdasagtipologia/index.html>
- KSH (2022d). Excel-táblázatok. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. április 2. www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/ac2020.xlsx
- KSH (2022e). Adatok gazdaságtipológia szerinti bontásban. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. április 2. www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/ac2020_gazdasagtipologia.xlsx
- KSH (2023). Agrárium – előzetes adatok. Csökkenő állatállomány, kevesebb állattartó. Letöltve: 2024. április 2. <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/agrarium-2023-elozetes-adatok/index.html#cskkenaltilomnykevesebballattart>
- KSH (2024a). Agrárium, 2023, végleges adatok. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. április 2. <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/agrarium-2023-vegleges-adatok/index.html>
- KSH (2024b). Agrárium, 2023, táblázatok. Központi Statisztikai Hivatal. Letöltve 2024. április 2.
- Valkó, G. (2014). A gazdaság szerkezet változása 2000 és 2013 között. *Gazdálkodás*, 58(3), 211–221.
- Valkó, G. és Kincses, Á. (2014). A gazdaságok hosszú távú fennmaradását valószínűsítő tényezők a mezőgazdaságban. *Gazdálkodás*, 58(1), 3–12.
2013. évi CXII. törvény a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról